

Innehåll

Brev 1909-1920	3
Kommentarium	41
Register	105

GRETA TAUBE

Doktorn,

NYDEÅ FÖRLAG

Doktorn,
ISBN 91-630362-8-2
© Torsten Sjöfors 2001
Första upplagan, november 2001
Grafisk form: Daniel Sjöfors, Blå Huset
Sättning: Daniel Sjöfors, Blå Huset
Satt med Sabon och Futura
Tryckt hos Kristianstads Boktryckeri AB, Kristianstad 2001

Nydeå Förlag
Pl 2210
280 70 Lönsboda
Telefon & fax 0479-500 58

Brev 1909-1920

Väckelsång 26/4 09.

”Brefskrifvare”!

Öfverväldigad af vikten och värdet i det ansvarsfulla uppdraget! Men missmodig, ty hvarje försök har hittills varit fruktlöst. För nu är inte tiden att sälja ost, utan att göra den! Men jag skall fortsätta mina spaningar, och när den dyrbara pjäsen äntligen anländer, bör ni båda två blifva nöjda, ty en ost på 6 à 7 kg. föreställer jag mig i omfång ungefär som det lilla runda bordet i matrummet. Den närmar sig pundsvikt. Men sådana ostar ha ej somliga för sed att göra. Jag skrifver dessa rader (som en liten förklaring öfver dröjsmålet) med en viss tvekan och bäfvan, väl vetande hvilken kritik som följer dem i spåren. Och farbror kan jag i närvarande ”skrifvande stund” inte lita till, ty han har försvunnit i sitt soffhörn, fördjupad i metafysiska problem, fjärran från ost och andra prosaiska saker. När ingen hjälp är att vänta från det hållet slutar jag nu tvärt, ty min ringa förmåga tillåter mig inga extravaganser i brevväg. Jag har sett att brefskrifvaren fått förord till Karlskrona, och det glädde somliga och andra. Farbror mumlar ngt – jag tycker mig uppfatta en hälsning. Och en hälsning sänder också somliga.

P.S. I enlighet med alla flickbref kan mitt ej sakna P.S. Men jag vill bara be om öfverseende med det gräsliga slarfvet!

1

2 Väckelsång 23 maj 09.

Doktor Sjöfors, var så innerligt snäll och beskedlig och ursäktade ”somliga” för hennes ”underlåtenhets synd”, att inte förr tacka för brevet och pängarna och inte gifvet några upplysningar om den där ostens antecedentia. Den är från gamla kyrkvärdamoran i Styragården, och jag fick tag i den da’n efter se’n jag skickade brevet med mina farhågor. Hon hade stora väldiga som voro spruckna, och i det spruckna satt mögel, som såg ut att snart blifva bebott men de sågo rysligt oaptitliga ut, fastän kanske mera i smak för ostkännare. Men jag visste ju inte att frun är det. Nu gläder det mig att denna är till belåtenhet. Och så vägde den 3 k. 6 hg. Ifall värdinnan vill veta det. Och föra in det i sin hushållsbok. Om hon har ngn. Förstås.

Jag har förtviflat brådt, ty Anna ska ner till st. och ha detta med sig, så att det nånsin kommer af. När slutar skolan. Kommer picket och packet först, och Doktorn se’n, eller komma ni tillsammans.

Farbror hälsar!

Välkommen i sommar.

”Somliga”

3 Wäxjö d. 16/9 09.

”Högt lärda kandidat” jag skulle skrifvit med lådan, men hann inte, därför kommer några rader nu bakefter. De där skjortveckan behöll jag för reparering ordentligt – och så var det en omaka strumpa söndrig, som återgår i samma skick. Då maken tycks på villospar ansåg jag ej lönande att kosta tid på den ”ensamma”. Och sådana päron-”knatter” äro de enda ätbara f.n. Rödpäronen inte mogna än. Men när de bli det, och om Doktorn

åstundar, kommer nog en sändning. Farbror trodde att värdinnan kunde få bättre torkfrukt nere i Karlskrona, men om hon vill och tycker det lönar sig får hon gärna köpa af de där röda päronen.

Jag är inne i sta'n se'n i går och har "jippa" hos tandläkarn. Men det är inte roligt precis. Blir tills i morgon. Inte heller var det där ystgillet hos Sporséns att glädjas öfver. Drygt. Vid mörkrets inbrott slog ändt-ligen befrielsens timme. Men då närmar man sig lite hvar upplösningsstadiet. Fröken Eksandh sitter här – hon hälsar. Hon är f. t. hos Rappe-barnen. Vi ska nu gå till henne och dricka 1 kaffe. Därför får jag också sluta detta dumma opus. Det märks att inte den vanlige dikta-torn står bakom. Då såg inte ngt så enfaldigt som detta ljuset. Hälsningar från Doktors tillgifna "Margar." T-e

Jag träffade den där kyrkvärdamoran i Styragården, som ska leverera ost till f.d. värdinnan i Linköping. Den ena osten är nu färdig. D.v.s. ystad, men nog för färsk att ätas ännu. Hon trodde hon skulle kunna lämna en till senare.

[Brefkort, adresserat till Ö. Köpmangatan, Karlskrona]

4

Väckelsång d. 15/10 09.

[...]

Hälsningar

Somliga och Andra.

Väckelsång d. 13/11 09.

5

– Hans Högvördighet i Väckelsång har gett mig order att tacka för det bref som för flera veckor se'n kom honom

tillhanda, men därför att tiden varit strängt upptagen af husförhör och andra hindrande saker ("jippo") har det dröjt med skrifvandet.

[...]

Här är sig likt i allting utom att mamma och pappa verkligen har flyttat till sta'n. Så det blef allt af ändå, som väl var. Men pappa är "martyr" och låtsar att han vantrifs m.m. m.m. och hoppas att hans tid snart är ute, fastän egentligen tror jag han trifs mkt bra, och är ännu ej mätt af ålder och lefvande.

Kyrkvärdamoran undrade hur det blef med osten till värdinnan i Linköping. Vi ha varit på stort fadderskap hos pastor Svensson. Där jag träffade na'.

Det går inte att få ihop ngt i dag. Anden är inte öfver mig. Det blir så torrt. De där päronen har farbror fått 2 kr. foten. Den där "dåsman" Anna var en torgdag inne i Växiö och sålde en hop, och fick det. Så vill värdinnan ge det, är han nöjd. [...]

Hälsningar från Farbror och Doktors tillgifna

"Somliga"

6

Väckelsång d. 24 Sept. 10.

Gode vän och tuktomästare, min härskarinna har satt pennan i min tass för att jag skulle skriva några rader i hennes ställe, som har mkt att göra i dag, innan hon och min husbonde ska gå till Täckaregården mellan kl. 2 och tre i e.m. Där ska va' barndop, den andra pojken ska döpas. Jag är inte så lifvad för brefskrifning i denna skrifvande samma stund, ty jag har nyss fått mkt stryk så det sved i skinnet, jag hade varit olydig och så hade jag klenat ner min hvita päls så förfärligt på hönsgården, jag vågade inte tala om att jag kom direkt från hönshuset, fastän det troddes nog. Berta fick nöjet skura mig ren

igen. Tidigare på morgonen hade jag dragit fram en galosch på verandan. Jag fick mkt bannor men inget pisk den gången. Jag kan inte låta va' de där guttaperkapjäserna, och en gång för några da'r se'n, när hela huset var på benen för att leta efter en af dem, slog mig samvetet, så att jag morgonen efter bar tillbaka den felande och satte den på sin plats. Min matmor har haft en god vän till sig här en vecka. Jag tyckte hon kallades för Kerstin Lönnegren. Hon omhuldade mig på det vänligaste i måndags då min härskarinna var inne i sta'n för sin fars bouppteckning. [...] Min enväldshärs-kare har fått tjänstledigt i två månader från början af Okt. Han funderar visst på det ”heliga landet”, ifall det blir ngn resa af för byrån. Min härskarinna talade om för mig att hon är bjuden till sin faster och farbror i Sthlm [...]. Nu är jag så trött i min tass, jag är ovan vid brefskrifning, jag har aldrig förr skrifvit så långt i ett sträck. Hälsa fröken Törnström mkt från mig, och mitt husbondefolk hälsar också till Er båda.

Tillgifne Barry.

Väckelsång 3 Okt. 10.

Snälla go'a rara beskedliga Doktorn, nu har ju Barry skrifvit två gånger, och jag ännu inte ngn, hvilket jag

7

7

Kommentarium

utarbetat av "Doktorn":s brorson Torsten Sjöfors

I enlighet med Oscar Sjöfors' anvisningar överlämnades hans brevsamling, med avsändare från A till Ö, till Stifts- och landsbiblioteket i Växjö. Undantagna var dock bland andra de brev som bildar grundvalen för denna bok. De förblev liggande olästa i inemot tre decennier innan jag efter avslutad lärartjänst tog del av dem. Fortfarande har jag klingande i mina öron hans omdöme av brevskriverskan som människa: "En märklig kvinna!" Detta omdöme har jag tagit som en uppmaning att göra henne bekant med en vidare läsekrets.

Kommentariet är avsett sprida ljus över för en sentida och utomstående läsare dunkla men brevskrivarna emellan självklara sammanhang.

Brev 1

- a) **Väckelsång:** storby, socken och församling samt – vid denna tid – järnvägsstation (jämfte poststation) och pastorat ett par mil söder om Växjö.
- b) **"Brefskrifvare"!**: Den som skrivit det brev som besvaras är extraläraren vid högre allmänna läroverket i Linköping, den då 28-årige Oscar Sjöfors. Lärarförordnandet där hade han inlett som vikarierande lektor vårterminen 1906 efter att under kalenderåret 1905 ha genomgått provår vid Stockholms norra Latinläroverk ("Norra Latin") jämsides med två vikariatperioder vid Kungsholmens real-skola.
- c) **Nu är inte tiden att sälja ost utan att göra den!**: I Nationalencyklopedin (NE) står att osten "blev särskilt viktig i de nordeuropeiska länder där mjölk-djuren måste stallas vintertid och det därför gällde att genom tillverkning av smör och ost konservera sommarmånadernas rikliga mjölk för konsumtion under hela året". En övergångsform mellan mjuk och hård ost var – Nordisk Familjebok, 1914 – "den numera föga tillverkade S m å l a n d s p r ä s t o s t". NE upplyser också om att ost redan på 1100-talet användes "som skattepersedel".
I slutet av april torde ostlagret ha varit på upphällningen.
- d) **båda två:** Oscar Sjöfors (adress S:t Larsgatan 5A, Linköping) och hans matvårdinna, som torde ha hetat Märta Ekman, född Sparre. Att han uppehållit kontakt med henne framgår av ett brev från honom hem till sin moder i Halmstad den 20 januari 1907: "Nyårsafton och trettondedagsafton var jag inbjuden hos min värdinna, där jag för övrigt varit många gånger både i julen och därefter." Sommaren 1910 gjorde Oscar en 14-dagars visit i Östergötland. Han skriver hem: "Min gamla värdinna där tog emot mig på det hjärtligaste sätt och hade gärna sett, att jag dröjt kvar hos henne några dagar längre än som skedde [...] Jag fick dock lova att göra om besöket inom en ej alltför avlägsen framtid och då taga bättre tid på mig."
Av ett senare brev från en viss Elsie, adress Platensgatan 5, framgår att vistelsen gällde Risinge utanför Finspång. Och av ett tidigare brev, från Oscar till hemmet i Halmstad i november 1907, kan man sluta sig till att destinationen kan ha varit densamma: "Jag var i söndags ute på landet och predikade. Det käns

41

skönt att någon gång få komma ut ifrån staden. Får man så några timmar vistas i en treflig prästgård, så blir valutan än större. Ty prästgårdarna här uppe äro lika trefliga som i Småland och prästfolket är öfverallt detsamma." – Kyrkoherde i Risinge från 1903 var Svante Ekman, född 1851, make till ovannämnda Märta Sparre, född 1864. De hade 8 barn – 3 söner och 5 döttrar; näst äldst var Elisabeth (E l s i e), född 21/3 1892 och sedermera handarbetslärarinna. Skolkatalogen för vårterminen 1909 visar att alla hennes bröder, Hugo, Folke och Torsten, bodde på Drottninggatan 12; man kan förmoda att det var där Oscar intog sina måltider.

- e) **pundsvikt:** här lispund, ca 8½ kg (skålpundet motsvarade ca 425 g, skeppundet ca 170 kg).
- f) **farbror:** Brevskriverskans – ty det är ju en hon – principal, kyrkoherden i Väckelsång Victor Prinzell. Om honom kommer mer efter hand, enär han intar en central plats i de följande breven.
- g) **förord till Karlskrona:** Att det ej stannade vid blott förord framgår av följande brevrader från systemen Ruth den 24 april: "Efter att ha' sett i tidningen den lyckliga utgången af ditt sökande vill jag härmed af hjärtat lyckönska dig! Det känns ju litet lugnare att vara ordinarie och glädja vi oss med dig öfver den vunna beförden. Karlskrona är nog en fin stad, så du kommer antagligen att trivas bra där."
- h) **somliga och andra:** förklaras ett par brev längre fram.

Brev 2

- a) **Doktor:** en artighetstitulatur; jfr 3a. Doktorstiteln kom han, formellt sett, att göra mera skäl för senare, närmre bestämt den 27 maj 1919, då han i Lund disputerade, om inte för doktorsgraden så dock för lektorskompetens. Avhandlingen bar titeln *Kanslärsgillet och 1807 års skolordning*.

b) **kyrkvärdamoran Styragården:** Mathilda Carlsdotter, född 1/2 1848, maka till kyrkvärden Salomon Gustafsson, Väckelsång Styragård. Hon var dotter till hemmansägaren i Fiskestad Södregård Carl Johansson och Eva Maria Petersdotter.

Att det levererades ost även till Oscars mor och syster i Halmstad framgår av följande utlåtande några år senare: Väckelsångsosten som Du sände till jul räcker än [slutet af februari 1914], den var utmärkt god. Jag tror att det var den sista "kläfven" mamma tog in i dag.

Mathilda och Salomon, flankerande barnen Erik, Gustaf och Hildur.

- c) **Anna:** Anna Petersdotter Ohlin, född 1879 i Kvenneberga, inflyttad till Väckelsångs prästgård 28/10 1902. – Att även hennes företräderska, Ida Kristina Johannesdotter, rekryterats från Kvenneberga berodde på Victor Prinzells släk-tanknytning dit (jfr 11b).

- d) **st.:** Stationen i fråga var sannolikt Snappahem, som låg en dryg kilometer västerut, vid banan Växjö – Tingsryd. – Om dennas invigning skriver Oscar i en anteckningsbok från höstterminen 1897, november månad: Lördagen 27. [...] På aftonen invigdes "Tingsrydsbanan". Mycket folk hade samlats nere vid st. [i Växjö], äreportar hade upprests, under hvilka tåget gick. [1972 revs rälsen bort.]

År 1887 hade en ansökan om något som liknade en poststation i Väckelsång godkänts: "Håkan Strand [kantorn] skulle varje söndag efter gudstjänstens slut dela ut och ta emot post från allmänheten", en ordning som gällde fram till järnvägsdragningen (se Hembygdsföreningens album *Historia från Väckelsång*). Den förste postiljonen finns anledning att nämna längre fram.

- e) **picket och paket:** Oscar nyttjade Väckelsångs prästgård som en mellanstation vid flyttningen från Linköping till Karlskrona. Han var till och med kyrkskriven där i väntan på ny bostad.

Brev 3

- a) **"Högt lärda kandidat":** O.S. hade efter mogenhetsexamen i Växjö 1899 och därpå följande praktisering på bank i Växjö och Helsingborg inskrivits som student i Lund och där avlagt filosofie kandidatexamen 1902 och teologie kandidatexamen 1904. Sina akademiska studier hade han till en början bekostat som informator åt tre söner till disponenten vid Jordberga sockerbruk (halvvägs mellan Malmö och Ystad) Ivar Fogelberg.

- b) **"knatter":** Ordet *knatt* finns ej noterat på SOFI (Språk- och folkminnesinstitutet Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund; tidigare beteckning: DAL), däremot verformen *knattad* 'hämmad i växten' (Hemmesjö, Ö.Torsås, Väckelsång), "den där lelle grisen ä knattad fö di annre haa ätet ut ann" (upptecknat av Fabian Karlsson, Väckelsång); *knattig* 'liten till växten', "knattia trä" (Hovmantorp); *knattand* 'mjölkband', "pattagrisana bitå soggan mä sigga vassa knattatännå" (Väckelsång).

- c) **värdinnan:** Charlotta (Lotten) Törnström, född 1/3 1863, dotter till bagarmästaren Carl Oskar Zenius Törnström, född 1839, och Anna Gunnarsson, Karlskrona, vigda den 1/7 1862. Hans föräldrar var bagarmästaren – och tillika äldermannen – Zacharias Törnström (1780–1847) och Sofia Hultén (1802–1843). – Den mest namnkunnige karlskroniten med namnet Törnström är bildhuggaren